

SANAT / GÜNDEM / ÖZEL SÖYLEŞİ

Eşyaların tesellisinde sığınak bulan sergi

Eda Soylu 2016 yılının Kasım ayında bu ay açılan sergisinin başlığını bulmuş; “Anneannemin Evinden Kalanlar” Anneannesinin hastalık döneminde “yanı başında zaman geçirirken salonun erimiş perdelerini farkettim; ve farkındaydım, eriyen yalnızca perdeler değildi.” diyen Soylu ile konuştuk.

ŞEBNEM KIRMACI
kirmacisebnem73@gmail.com

“Anneannemin Evinden Kalanlar” sergisi için fikir ne zaman oluşmaya başladı?

“Anneannemin Evinden Kalanlar” sergisi için fikir oluşumu 2016 yılının Kasım ayında başladı. Anneannemin yaklaşık üç ay kadar süren hastalık döneminin başlarıydı ve daha hayattaydı ben bu serginin ismini bulduğumda. Orhan Pamuk “Zamanın bir türlü geçmediğini hissettiğimiz anlarda eşyaların eşyalığını daha çok farkediriz” der. Bu hastalık dönemi, evlerin içinde yaşayana içinde yaşayanınsa evine benzediğini gözlemlediğim bir dönem oldu. Bu benzerliğin oluşumunda eşyaların rolü çok büyük. İçimde o zaman şekillenmeye başlamış olan bu sergi için uzun bir duraklama süreci geçirmem gerekti. Yalnızca okumalar ve yazmalar ile ilerleyebildiğim, içimdeki sızıya bir barınak aradığım ve eş zamanlı olarak devam etmekte olan hayata adapte olmaya çalıştığım bir dönemdi. Bu sergi, hayatı yaşadıkça çözümlendi. Anneannem, arında bıraktığı eve hep benim geçmemi isterdi, sergiyi somutlaştırdım ancak evine yerleşmem ile gerçekleşebildi.

Evin içinde bulunarak, boşluktaki gölgeye tanık olarak, değişen hayatı ve hızla akan zamanı algılamaya çalışarak gerçekleşebildi. Bir kaç katmanlı bir sergi bu. Gidenin ardında bıraktıkları var, kalanların hissettikleri, eşyaların kendi içlerinde geçirdiği süreç, evin kendi içinde geçirdiği yolculuk, bir devri objeleri üzerinden okuyabilme, bir insanın ruhunu ve aklını eşyaları üzerinden okuyabilme, eşyaların kendi hikayelerini anlatması durumu var. Eşyaların tesellisinde sığınak bulan bir sergi bu.

Bu sergi tamamen kişisel tarihinizin izlerinden yola çıkıyor değil mi?

Evet, bu sergi tamamen kişisel tarihinin izlerinden yola çıkıyor; ama geldiği noktada görüyorum ki, bu yalnızca benim kendi tarihim değil. Herkes bir kayıp, bir boşluk yaşıyor; içinde sızı ve hüznü barındırıyor. Hayatın doğal döngüsü bu şekilde: doğuyoruz, yaşıyoruz ve gidiyoruz. Bizler bu döngüyü yaşarken, bütün bu süreçte eşyalarımız tanıklık ediyor. İşte bu sebepten, bu sergi, insanın tarihinden ziyade, eşyalara sinen bir tarihin izlerini takip eder. Bir ‘palimpsest’ misali, bu sefer ışığa tuttuğumuzda değil de, gölgeleri görrebildiğimiz an okuyabileceğimiz bir birikim.

Sergiye giden süreçte bu projenin nihai hali nasıl şekillendi?

Projenin nihai haline ulaşmak için epey araştırma yapmam gerekti; özellikle boşluk, sonsuzluk, zaman, ev, eşya, sızı, hüznü ve ruh üzerine. Bu süreçte yolum birbirlerinden çok farklı zamanlarda yaşamış, ama aynı kavramları algılamaya çalışmış yazarlar ve filozoflarla kesişti. Bana yön veren, kapı aralayan, neyi-nereye-nasıl yerleştireceğimin cevabını çok uzun yıllar önce vermiş olan yol göstericiler edindim. Bu sayede, aslen bir küratörü olmayan sergimin birden fazla küratörü oldu. Bu durum benim için çok kıymetli ve bu yüzden

kelimelerin önemi bu sergide çok büyük.

Sergiye tanıtan basın bülteninde “Anneanne evleri hep aynıdır” gibi bir cümle var. Bu gözlem sadece belirli kronolojik bir dönem anneanne – çocuk evlerinden mi yola çıkıyor yoksa sizce nesilden nesile anneanne evi hissiyatı hep aynı mı?

Evet, bence nesilden nesile anneanne evi hissiyatı hep aynı. “Anneanne evleri hep aynıdır,” cümlesinde ise bir döneme referans verilir; evlerdeki yemek takımının aynı olduğu, oymaların, varakların arasındaki diyalogun aynı olduğu. Bu dönem Türkiye’si yeni geliştirmektedir ve imkan azlığı vardır; ama anneanne evleri ona rağmen hep çok düzenlidir, içinde muazzam bir uyum ve ahenk barındırır. Ve evet çoğu da aynıdır. Masa örtüleri, dantelleri, kol-tuk takımları –onların eve yerleştiriliş biçimi-, lambaların sarılığı, duvarların sarılığı, ahşabın kırmızısı, halının laciverti hep aynıdır. Bu evler inanılmaz bir bütünlüğe sahiptir, evin içinde bir akış vardır. Bu evlere zaman yerleşmiştir. Biz bunu objeler üzerinden okuyabiliriz; kırılğanlık olarak adlandırdığım anlar da bunlardır. Bir dönemin insanların evleri hep aynıdır. Ve bu dönemin insanları çoğu zaman anneannelerimizdir.

“Anneannenin evinden” “kalanlar” deyince bu “kalanlar” dediğiniz nelerdir; ve yine metinden yola çıkarak nasıl bir “sızıya” yol açarlar?

Kalanlar aslında giden kişinin her şeyidir. Belleği, duyguları, düşüncükleri, yazdıkları, çizdikleri, hesapladıkları, aldıkları, attıkları ve tabii evi ve eşyaları, kısacası kalanlar gidenin gerçek manasıyla her şeyidir. Sızı, bütün bunlar geride kalmışken etrafı sarmalayan boşluktan ötürü oluşur. Sızı, gidenin ardından evini ve eşyalarını toplarken karşınıza çıkan kırılmış bir vazodur, se-loteyle yapılandırılmış; bütünlüğün içinde sessizce duran erimiş bir perdedir, çıkmış duvar kağıdıdır, çatlamış ama atılmamış tabaklardır; ayağı kırık bir masa, sandalyenin kırılmış ahşap oymasıdır. Sızı içinde hüznü barındırır. Bütün bu kalanlar eve yer etmiş, zaman donmuş ve ev asıl kalakalmıştır. İşte bu kalakalmışlıktır sızı.

Peki ‘giden’ diye yine sergi metninde tasvir edilen kimdir? Biraz ‘giden-den’ ve öneminden bahsedermisiniz?

Burada giden diye tasvir edilen kişi göç eden kimse. Gitmek, yani bir çoğunun ölmek olarak nitelendirdiği eylem, aslında bir son gibi görünse de, giden kişi için yepyeni bir başlangıçtır. Elbette kalanlar için de hayat değişecektir, ama giden kişi için durum daha güçlüdür. Çünkü giden artık kendini savunamaz, arkasında bıraktığı kadar kalır. Giden aslında çırlıçıplak kalır ve biz geride kalanlar, o çıplaklığı deşip kendimize tutunacak bir kelime, bir işaret aramakla meşgul oluruz. Satır aralarından kendimize mesajlar çıkarmaya çalışır, artık nefes almayan ve fiziken yanımızda var olmayan kişi ile son bir bağ kurmaya, onunla biraz daha anı biriktirmeye çabalarız. Eşyaların tesellisi işte bu noktada devreye girer.

O zaman ‘eşyaların tesellisi’ tam olarak nedir?

Gaston Bachelard, evi insan ruhuna

ilişkin bir analiz aleti olarak görür, biz onların içinde olduğumuz kadar onlar da bizim içimizdedir, der. “Ev sayesinde anılarımızın büyük bir bölümü yerleşecek bir yer bulur; hele de ev biraz karmaşık, mahzeni ve tavanarası, köşe bucağı ve koridorları varsa, anılarımız da niteliği gittikçe belirginleşen sığınaklar edinir.” İşte anneanne evleri, bu bahsedilen ahenge ve derinliğe sahip evlerdir. Anlar ve anılar eşyalara sinmiştir. Eşyaların tesellisi diye bahsedilen, gideni kalanlarda arama çabasıdır. Orhan Pamuk, eşyalara duyduğumuz ilginin hayatın en büyük tesellilerinden biri olduğundan bahseder, “Ruhumuz şeylere odaklandıkça, dünyanın bütünlüğünü kırık kalbimizde hissediyor ve acılarımızı kabul ediyoruz.” Eşyaların tesellisi, eşyaların sıhrine inanmak, onların arasındaki diyaloglara kulak kabartmak, ruhlarına yer vermek ve gölgelerinde barınabilmektir. Çünkü en nihayetinde “Gölge de bir konuttur.”

Sanatsal pratiğinde esas mesele nedir ve bu ilk günden bugüne nasıl evrildi? Bu konuda içsel düşünceni aktarırken bu söyleşinin bütünlüğü açısından iyi olacak diye düşünüyorum.

Ben çok uzun yıllardır ev ve barınma kavramları üzerinde çalışıyorum. Bu sebepten yerleştirme sanatı ile uğraşıyorum; çünkü yerleşmiş olmak, bir mekana ait olabilmek benim için çok önemli, bunu hem kendi özel yaşamım, hem de işlerim için söylüyorum. İşlerimin bir barınağı olması gerek. Her iş kendi barınağını zamanı ve yeri gelince buluyor, birbirlerini etkileyerek ilerliyorlar. İlk sergim “Unutulmuyor, ne Tuhaf!”, ezilmek ve bastırılmak kavramlarını ele aldığım bir sergiydi. Akabinde bu kavramlar “Duvar Kağıdı” isiminde vücut bulup Balat sokaklarına yerleştiler. Çiçek ile betonun ilişkisi, sokak ve insanla birleşince iş barınağını bulmuş oldu. Bunu takiben, Kadir Has Üniversitesi’nde Hasan Bülent Kahraman küratörlüğünde gerçekleşen “Evi Yeniden Kurmak” isimli sergimi açtık. Bu sergide “Duvar kağıdı” artık ayaklarımızın altındaydı. Sergi alanına girmeyi tercih eden herkes, isteyerek yada istemeyerek sergiye bir katkıda bulunup, yerleştirmenin oluşumunda rol oynadı.

GÖLGE DE BİR KONUTTUR

Orhan Pamuk, eşyalara duyduğumuz ilginin hayatın en büyük tesellilerinden biri olduğundan bahseder, “Ruhumuz şeylere odaklandıkça, dünyanın bütünlüğünü kırık kalbimizde hissediyor ve acılarımızı kabul ediyoruz.” Eşyaların tesellisi, eşyaların sıhrine inanmak, onların arasındaki diyaloglara kulak kabartmak, ruhlarına yer vermek ve gölgelerinde barınabilmektir. Çünkü en nihayetinde “Gölge de bir konuttur.”

mişlardı, gerek ayak izlerinde, gerekse yerden alıp eve götürdükleri parçalarla. Kendi evimden söküp getirdiğim kapı ve pencereler ile, yol kenarından topladığım kapı ve pencereleri yerleştirmiştim bu sergide; günümüzün en acı sorunsalı olan göç, evsizlik, barınamama, yıkım ve ölüm gibi kavramları irdelediğim bir sergi idi. “Evi Yeniden Kurmak” devam ederken, anneannem geri dönüşü olmayan bu yolculuğuna hazırlanmaya başladı. Ben hali hazırda bütün bu kavramlar ile cebelleşirken oluştu “Anneannemin Evinden Kalanlar”. Bahsettiğim bütün bu işler 2013 yılından beri üzerinde çalıştığım “Ve Evin Yüzü Burkuldu” adlı seriyeye ait ve benim gözümde birbirlerinin devamı niteliğindedir, bu saydıklarımın biri olmasa diğerleri zaten olmaz, hatta tamamı eksik kalırdı.

Aldığın eğitimden bahsedermisin? Şu an ki üretimlerinde ne kadar rol oynadı?

Aldığım eğitimin işlerimdeki rolü tarif edilemez büyüklükte. Rhode Island School of Design (RISD) öğrencilerini müthiş bir disiplin ve vizyonla yetiştiren bir okul. RISD’de resim okudum. Ben yaptığım işe inanmayı, samimiyeti baz almayı, işime ve kendime karşı dürüst ve temiz kalabilmeyi, çok yönlü düşünebilmeyi bu okulda öğrendim. Özellikle, okulumuzun Avrupa Onur Programı ile altı aylığına Roma’ya gönderilişimin bendeki etkisi çok büyük. Farklı disiplinlerden öğrencilerle aynı yerde kalıp, üretip, gezip, sabah akşam birbirimizden beslendiğimiz bir süreçti Roma. Bu sayede ben, resim okumuş olmama rağmen hep farklı disiplinlerde düşündüm, işler yaptım. Benim için her zaman öncelik, işin hangi yönütem ve materyalde vücut bulmak istediğidir ve ben hep işimi dinlerim. İşlerimi böyleli bir temel üzerine inşa etmeyi öğrettikleri için de, RISD’ye ve oradaki birbirinden değerleri hocalarıma her zaman minnettar kaldım.

Tüm zamanlara farklı sanat dallarından favori işlerin neler? Çağdaş sanatın her türünden sinemaya, edebiyattan, tiyatroya ve müziğe... Bir eser, bir proje, bir akım. Akılma ilk gelen ve içine işleyen işler nelerdir/

Edebiyat en başta geliyor diyebilirim, tabii bir de tiyatro. Özen Yula’nın oyunları mesela, özellikle “An” ve “Be-yaz”; kitapları da aynı şekilde, bendeki yeri çok büyük. Nazım’ın, Altuok’un şiirleri, Orhan Pamuk’un kitapları, Fazıl Say’ın eserleri, Fürey’a’nın retrospektifi, Louise Bourgeois’ın yerleştirmeleri, aklıma ilk gelenler, hepsinin içinde iz bırakmışlığı var. Bir de tarihe çok büyük ilgim var, yaşanmışlıklara, dönemsel olaylara, üstü kapatıldığı sanılan ama yer etmiş gerçeklere.

Bu alanda üretim yapan biri olarak son dönemde ülkenin çağdaş sanat sahnesi için neler söyleyebilirsin? 2000’lerin başından bugüne...

Baskının özgürlükten daha fazla yer kapladığı ülkelerde el ele gelişen iki yaklaşım oluyor. Birincisinde, sanatın her alanı, baskıdan ve otoriteden muazzam bir şekilde beslenir, sanatçılar ve üretim kalitesi artar, bir reaksiyondur çığ gibi büyür. İkinci yaklaşımsa aslen şeffaf bir özgürlük mevcut olmadığı için sansür algısının günlük hayatın içine derinden işlemesi gerçeğinin yattığı durumdur.

İnsanlar bu sansür algısının farkında bile olmazlar aslında. Bu algı galerici tarafından da uygulanır, müzeci tarafından da, kolektör, küratör ve hatta sanatçı tarafından da uygulanır; bu durum sanatçıyı kendi kendini farkında olmadan sansürlemeye kadar iter. Bu durumdan kendini ve işini korumak sanatçıya düşen en önemli görevdir diye inanıyorum. 2000’lerden beri yaşadığımız bu bocalama, bizi bir yandan büyütürken bir yandan köreltiyor. Teknoloji ve dünyaya erişebilirlik sayesinde ağırlığını daha az hissettiğimiz bu durum, bence sanatsal manada üzerinde en çok durmamız gereken sorunlarımızdan biri. 🍷

